

**NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
GAZDASÁGI FOLYAMATOK ELMÉLETE ÉS GYAKORLATA
DOKTORI ISKOLA
PÉNZÜGYI ALPROGRAM**

**A TÁRSASÁGI ADÓZÁS ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE
EU-CSATLAKOZÁSUNK TÜKRÉBEN**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**Készítette:
Németh Mária**

**Témavezető:
Dr. habil Horváth Jenő CSc.**

**Sopron
2006**

A kutatás célkitűzései

A kutatás fő célja a társasági adózásnak, mint a befektetői döntések egyik szempontjának a vizsgálata volt.

Az adópolitika a nemzeti gazdaságpolitika legfontosabb eleme, az adók a közkiadások finanszírozásának és a jövedelmek újraelosztásának alapját képezik, azaz az adórendszereknek kettős feladatot kell ellátniuk: biztosítaniuk kell a költségvetés bevételeit, miközben a gazdaság szereplőinek döntéseit és a gazdaság egyes területeinek orientálását úgy kell befolyásolniuk, hogy azok összhangban legyenek a makrogazdasági törekvésekkel, és a leginkább kedvező és hatékony módon befolyásolják a gazdaság különböző ágazatait.

Az adórendszerrel a gazdasági és társadalmi élet minden szereplője valamilyen módon kapcsolatba kerül. A vállalkozások oldaláról tekintve az adózás kérdését, minden a gazdaságban tevékenykedő vállalkozás számára fontos szempont, hogy adott üzleti évben elért eredményét mire használhatja fel: mennyit kell adóként befizetni az államháztartás javára és mekkora összeg marad végül a vállalkozás számára, amelyet saját céljainak megvalósítására tud fordítani.

Kutatásom a társasági adózás beruházási adókedvezményeire, mint a befektetői döntések egyik szempontjának a vizsgálatára irányul. Céлом a magyar szabályozás értékelése, az Európai Unió szabályozásának és a tagállamok gyakorlatának vizsgálata alapján olyan optimális magyar adóstratégia kialakításának keresése, amely összhangban van az Európai Unió előírásaival, de megőrzi Magyarország versenyképességét is.

Magyarország 2004. május 1-jén az Európai Unió teljes jogú tagjává vált. Nyilvánvalóan fontos, hogy megfelelő ismeretekkel rendelkezünk a Közösségről, jogainkról, lehetőségeinkről, de egyúttal kötelezettségeinkről is.

Mind a gazdasági-társadalmi folyamatok, mind az egyre erősödő nemzetközi adóverseny arra kényszeríti az adózási jogszabályok alkotóit és alkalmazóit is, hogy elemezzék és értékeljék a jelenlegi adójogszabályokat.

Az utóbbi évtizedekben erőteljes verseny alakult ki a nemzetgazdaságok között a közvetlen külföldi tőkebefektetések megszerzéséért. Jellemzővé vált, hogy a nemzetállamok gazdaságpolitikai könnyítésekkel, engedményekkel igyekeznek megnyerni, az országba behívni a multinacionális vállalatokat, és ehhez egyik eszközként használják az adókedvezményeket vagy az adómentesség megadását.

Az Európai Unióval folytatott csatlakozási tárgyalások során szükségessé vált a fennálló magyarországi adókedvezmények, adómentességek felülvizsgálata és átalakítása.

Kutatásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy miért is van, illetve volt szükség egyáltalán befektetői adókedvezmények nyújtására? Vajon helyes stratégia volt-e ez? Milyen az Európai Unió szabályozása és milyen gyakorlat alakult ki az egyes tagállamokban? Milyen új szabályozásra lenne szükség az adózás és ezen belül a társasági adózás területén, hogy hazánk vonzó maradjon, azonban ne csak a külföldi, hanem a hazai befektetők számára is?

Előzmény és alkalmazott módszertan

Az értekezés szerzője mint adótanácsadó és adóigazgatási köztisztviselő évek óta foglalkozik az adóztatás kérdéseivel, ennek eredménye a jelen értekezés is. Az elméleti ismeretek összegzése mellett gyakorlati tapasztalatok felhasználásával készült az értekezés.

Az alkalmazott módszertanban a primer források felkutatása és elemzése adta a kutatómunka törzsét, itt az Európai Unió jogi szabályozásának áttekintését, a tagállamok gyakorlatának vizsgálatát (az adott ország adóhivatalának, pénzügyminisztériumának, befektetésösztönző hivatalának adatai alapján), a magyar jogi szabályozás rendszerváltástól történő vizsgálatát említem meg. Az Európai Unió másik 24 tagállamának társasági adózási rendszere nyújtott kiinduló pontot a magyar szabályozás értékeléséhez, az összehasonlítás elvégzéséhez. Jelentős részt képvisel a jogszabáylelemzés, mindezeket kiegészíti a szakirodalom önálló kritikai feldolgozása. Az elvi megközelítés és a gyakorlat összevetését szolgálja egyrészt az Európai Unió jogi szabályozásának megismerése után a tagállami gyakorlat vizsgálata, másrészt a magyar jogi szabályozás áttekintése után a társasági adóbevallások összesítésével készített Gyorsjelentés adatainak empirikus elemzése.

Az értekezés újszerűsége

A dolgozat újszerűsége abban rejlik, hogy

- átfogó áttekintést ad az Európai Unió 24 tagállamának társasági adóztatási rendszeréről, az állami támogatásokról,
- a magyar társasági adórendszert abból a szempontból vizsgálja, hogy hogyan változott a jogi szabályozás 1988-tól a beruházások ösztönzése céljából,
- empirikus elemzés során arra ad választ, hogy kik az adókedvezmények haszonélvezői és ezek a vállalkozások hogyan járulnak hozzá a gazdasági teljesítményhez,
- ezek alapján az információk, a javaslatok felhasználhatóak a gazdaságpolitikai, adópolitikai döntéseknél.

Az értekezés főbb megállapításai, tézisei, javaslatok

1. Új világregend alakul ki: a **globalizáció**, a globális termelés és értékesítés, valamint a profitmaximalizálás kora. A kormányok, a vállalkozások és a magánszemélyek (akik fogyasztók és munkavállalók is egyszerre) kölcsönösen függenek egymástól. A világgazdasági tendenciák behatárolják egy-egy kormányzat gazdasági döntéseit.

A multinacionális vállalatok közvetlen külföldi tőkebefektetések révén hatást gyakorolnak az állami gazdaságpolitika kialakítására és befolyásolják azt, míg a multinacionális vállalatok tevékenységének kereteit az állami szabályozás határozza meg. Így **kölcsönös függőség** alakul ki.

2. A **versenyképességnél** az adózás meghatározó szerepet játszik, azonban a versenyképességnek csupán adóversenyként való értelmezése téves.

Az utóbbi időben növekvő verseny alakult ki az államok között a közvetlen külföldi tőkebefektetések megszerzéséért. A befektetői döntések meghozatalakor az adott ország adózási rendszere vizsgálata is fontos szempontnak minősül. A tőkevonzás eszközei a kormányzat illetve az önkormányzatok által nyújtott adókedvezmények.

3. **Magyarország** kiemelkedő mennyiségű **külföldi működőtőke vonzásának okai:**

- politikai, gazdasági, pénzügyi stabilitás
- új piac, piaci részesedés növelése, márkanevek megvásárlása
- piaci típusú pénzügyi, jog és intézményi környezet gyors kialakítása, a spontán privatizáció már 1988-89-ben megkezdődött, először a volt szocialista országok közül, gyors liberalizáció
- kisebb termelési költségek miatt termelésáthelyezés, kisebb bérköltségek, jól képzett munkaerő
- kiépített infrastruktúra, de lazább környezetvédelmi szabályozás,
- a nyugati profitoknál nagyobb nyereség reménye,
- magyar cégeken keresztül további export lehetőség a régió többi országába,
- gazdasági növekedés: egy gyorsan növekvő gazdaság jobb körülményeket biztosít a befektetett tőke megtérülésére
- külföldi beruházók ösztönzése, jelentős támogatása, adókedvezmények nyújtása

Magyarországra a külföldi befektetőket elsősorban a piacszerzés és a szakképzett, de relatíve olcsó munkaerő vonzotta.

A közvetlen külföldi tőkebefektetések révén integrálódott a magyar gazdaság a világgazdaság termelési-értékesítési rendszerébe.

A verseny fokozódásával a működőtőke vonzás egyre nehezebbé válik.

4. A külföldi tőke szerepét értékelve a magyar gazdaságban a külföldi működőtőke beruházások pozitív és negatív hatásokkal jártak. A modernizáció, a szerkezetváltás a külföldi vállalatok segítségével valósulhatott meg.

A befektetőket a viszonylag gyors tőkemegtérülést biztosító területek vonzották. A nagy multinacionális cégek relatíve kis összegű befektetései vonzerőt jelentettek a többi, tőkeerős beruházó számára, akiket hamarosan követtek beszállítóik, banki és egyéb szolgáltatásokat nyújtó kapcsolataik.

A külföldi részvétellel működő vállalkozásoknak meghatározó szerepük van a magyar gazdaság teljesítményének alakulásában. A külföldi tulajdonban levő, exportorientált vállalkozások dinamizálták a magyar gazdaságot. A válság mélyebb, a munkanélküliség nagyobb, az átalakulás hosszabb és fájdalmasabb lett volna a külföldi működőtőke beáramlás nélkül.

A kutatási munka során beigazolódott, hogy a külföldi befektetők a privatizáció során preferált helyzetben voltak, így az akkori magyar vállalkozások döntő hányadát sikerült megszerezniük, a zöldmezős beruházásokkal pedig a multinacionális globális hálózatba illeszkedtek bele. Összességében tehát a külföldi vállalkozások a gazdaság hatékonyabb területére összpontosultak.

5. A tartós gazdasági növekedést elsődlegesen az export-orientáció biztosítja. Ha csak az adott piac ellátására törekszik a vállalkozás, nem fűződik érdeke a technológia megújításához, hatékonyságnöveléshez, kompetitív bérezéshez, gazdaságos volumenű termelés kialakításához és így a gazdaság más területére sem fejt ki pozitív átgyűrűző hatásokat, vagy azok minimálisak.

A külföldi működőtőkének a gazdasági növekedéshez való hozzájárulása nagy valószínűséggel akkor valósul meg, ha a fogadó ország olyan politikát folytat, amely azt ösztönzi, hogy a külföldi vállalat olyan tevékenységet folytasson, amelyekben nagy részben magas a K+F ráfordítás aránya, magas arányban foglalkoztat tudományos és műszaki dolgozókat és fontos a termék újdonság jellege is.

A külföldi működőtőke egyrészt segítheti az iparágak modernizációját, másrészt azonban termék- és területi koncentráció is kialakulhat. Magyarországon ez figyelhető meg a villamos gép- és berendezés- és a járműgyártás szakágazatban és a területi koncentráció alakult ki: Budapesten, Pest megyében és a Nyugat-Dunántúlon.

6. A gazdaságpolitika célja az, hogy úgy kell biztosítani az állami feladatok ellátásához szükséges bevételeket, hogy ösztönözze a gazdasági tevékenységeket és a termelési tényezők hatékony felhasználását és mindez összhangban legyen a makrogazdasági törekvésekkel.

Az euró-zóna és az ehhez csatlakozni kívánó államokban a monetáris politika beavatkozási lehetőségeinek csökkenésével, annak eszközrendszere kifinomulttá, míg a **fiskális politika**, s ennek eszköze, az adópolitika valószínűleg erőteljesebbé válik.

Az **adózás** arra törekszik, hogy minden teljesítményt feltárjon és bevonjon a közteherviselésbe, arányosan terhelve.

Az adókedvezmények eltérítő gazdasági hatással bírnak: az adóalany az adójogszabályok hatására addigi magatartásának megváltoztatásával csökkentheti adóterhét. Ez a tökéletes piachoz viszonyítva eltéríti az erőforrások allokációját és a társadalmi összjövedelmet is.

Az Európai Unióban minden tagállam **önálló adórendszerrel** rendelkezik. Az Európai Unió irányelveket fogalmaz meg, amelyek figyelembevételével a tagállamok önállóan alakíthatják ki adóztatási politikájukat.

7. A Római Szerződés 1957-ben már célul tűzte ki a gazdasági unió létrehozását. A közös, illetve ma már belső piac létrehozása az áruk, a szolgáltatások, a személyek (munkaerő) és a tőke szabad mozgását, a versenyfeltételek minden piaci szereplő számára való azonosságát feltételezi, amelynek létrejöttéhez az **adóharmonizáció** is nélkülözhetetlen.

A három legfontosabb célkitűzés:

- a tagállamok adóbevételeinek stabilizálása,
- a belső piac zökkenőmentes működése,
- a foglalkoztatás elősegítése.

A közösségi adóharmonizáció szoros kapcsolatban van a négy szabadságjoggal:

- az áruk és szolgáltatások szabad áramlásához a közvetett adók s ezen belül is az általános forgalmi adórendszerek harmonizációja szükséges,
- a tőkeáramlás és a szabad vállalkozásalapításánál a társasági adó meghatározó,
- a munkaerő szabad áramlásához pedig a személyi jövedelemadó rendszerek és a társadalombiztosítási járulékrendszerek harmonizációja szükséges.

A közösségi adópolitika fontossági sorrendet is megállapít: az elsődleges vámunió után a közvetett adók harmonizációja, majd a társasági adó és a legkésőbb a személyi jövedelemadók és társadalombiztosítási járulékok közelítésének megvalósítása a cél.

8. A gazdasági hatékonyság szempontjából nézve az adórendszereknek "semlegeseknek" kellene lenniük, azaz a különböző gazdasági döntéseket nem szabadna, hogy egy egységes piacon adózási megfontolások is befolyásolják. Ez azonban az EU tagállamaiban nincs így, hiszen az adózás rendszerei többé-kevésbé eltérnek egymástól. Ez a beruházások és a befektetésösztönzés alapja.

Az általános adópolitika legutóbbi lépéseinek célja az lett volna, hogy megakadályozza az **adóztatási verseny** káros hatásainak érvényesülését, azaz hogy a vállalatok másik, kedvezőbb adórendszerrel rendelkező tagállamba helyezték át székhelyüket, telephelyüket, amely az adóstruktúrákat is torzíthatná.

A tagállamok ellenérdekelték az adózás harmonizációjában: tőkevonzó képességük, **versenyképességük** része az **adóverseny**.

Az **adóverseny** irányába és az adóharmonizáció ellen hat, hogy

- az európai adóharmonizáció több évtizedes története azt mutatja, hogy az adózás egy politikailag rendkívül érzékeny terület, az adóztatási jog a pénzügyi szuverenitás alapvető eleme, amelyet egy tagállam sem szívesen enged át más szervezet részére,
- a Római Szerződés alapján valamennyi adókérdésben egyhangú tanácsi döntés szükséges, bármely tagállam vétója megakadályozza,
- a tagállamoknak az adópolitika a fiskális politikájuk egyik legfőbb eleme,
- az adórendszerek szerepe eltérő a tagállamokban,
- az adóharmonizáció hatással van a nemzeti költségvetés bevételi oldalára is.

Nincs közös politikai akarat vagy gazdasági kényszer.

9. Az **adóterhelés**, adószervezet nemzetközi összehasonlításakor az elemzés során kimutatható volt, hogy az Európai Unió tagállamaiban magas az adóterhelés a magas szintű jóléti rendszerrel rendelkező államokban, mint Svédországban, Dániában, Finnországban, illetve azokban az államokban, ahol kiemelkedő az állami szerepvállalás aránya, mint Ausztriában vagy Franciaországban.

Átlagos az adóterhelés (az EU átlagának megfelelő) az erős gazdaságú, de átlagos állami szerepvállalást hirdető országokban, mint amilyen Németország vagy Olaszország.

Az alacsony adózású országok egy részénél az állami szerepvállalás is alacsony, ilyen tagállam például Nagy-Britannia vagy Írország, a másik csoportba pedig azok az országok tartoznak, ahol a gazdaság kevésbé fejlett, emellett az állami szolgáltatások színvonala is alacsonyabb, ide tartozik Spanyolország, Portugália, Görögország, illetve az új tagállamok többsége.

A tíz új tagállam átlagos adóterhelése 37,3%, amely 3,1 százalékponttal alacsonyabb az EU-25 átlagánál.

Magyarország adóterhelése – amely 38,8%- közel azonos az Európai Unió átlagával (40,4%), de magasabb a tíz új tagállam átlagáénál.

Az Európai Unió 25 tagállam összes adóterhelésénél a GDP-hez viszonyítva 1,77-szeres, a közvetett adóknál 1,59-szeres a különbség a legnagyobb és a legkisebb mutatószám között, a közvetlen adóknál már több mint 4-szeres, a társadalombiztosítási járulékoknál pedig tízszeres, ezek a mutatók egyúttal az adóharmonizáció mélységét is jelzik az egyes adónemeknél.

Az adóterhek a tőkejövedelmekről a fennmaradó adóalapokra, azaz a munkára és a fogyasztásra tevődnek át. A munkajövedelmeket sújtó növekvő adóterhelés pedig negatív hatással lehet a foglalkoztatottságra.

Az adóztatás az Európai Unió tagállamaiban a termelésről a fogyasztásra tevődik át.

Az adószervezetet vizsgálva szinte minden országban nőtt a **közvetett adók** aránya a GDP-hez és az adóbevételekhez viszonyítva is. A GDP-n belül a legalacsonyabb a közvetett adók aránya Csehországban, míg a legmagasabb Dániában és Svédországban, a magyar érték a 8. rangsorban. A közvetett adók részaránya az új tagállamok esetén magasabb. Ez azzal is magyarázható, hogy a gyengébb adómorállal rendelkező új tagállamokban a közvetett adók beszedése könnyebb, mint a közvetlen adóké.

A **közvetlen adókból** származó bevételek tág értékek között mozognak. Legmagasabb Dániában és Nagy-Britanniában, míg az átlagtól elmarad Portugália, Görögország, Németország, s az új tagállamok többsége, köztük Magyarország is.

A társasági adó részaránya az összes adóbevételhez viszonyítva magasabb az EU tíz új tagállamában, mint a 15 már régebbi tagállamában. Alacsony az összes adóbevételhez viszonyított aránya Németországban, Lettországban, de meghatározó Luxemburgban, Csehországban, Írországban, Cipruson és Máltán.

10. Ellentétben a közvetett adókkal – ahol az adózás tárgya, vagyis az egyes ügyletek könnyebben azonosíthatóak, mint a **társasági adózás**hoz szükséges eredmény - a társasági adózás területén a nemzeti adómértékek összehangolása, de különösen az **adóalap kialakítása** nehézségekbe ütközik.

Az adószabályokat szorosan kapcsolni kell a számviteli szabályok harmonizálásához. Az első lépés társasági adórendszerek harmonizálására az lenne, ha konszolidált adóalapot alakítanának ki.

Különböző változatai:

- az anyavállalat országa szerinti adórendeletek lehetnének mérvadók a fiókvállalatok esetében is, a rendelkezések kölcsönös elismerésével,
- a párhuzamos rendszer elfogadása esetén a vállalatok önként alkalmazhatnának egy megalkotandó, teljesen új, harmonizált EU-szabályozást,
- az esetleges európai társasági adó alapján befolyt jövedelmek egy része (vagy egésze) az EU költségvetését gyarapítaná, az adónem szintén a nemzeti adóelőírások mellett, alternatívaként jelenne meg,
- "hagyományos", kötelező harmonizáció.

Az egységes adóalap kialakítását szolgálja, hogy az Európai Unió tőzsdén jegyzett vállalkozások 2005-től – egyes esetekben 2007-től – kezdődően a nemzetközi számviteli standardoknak, az IAS-eknek megfelelően kötelesek összeállítani összevont (konszolidált) éves beszámolójukat.

11. **Csoportadózá**s esetén az azonos tulajdonoshoz tartozó vállalkozások összevont adóalap után adóznak, a cél az, hogy ne érje hátrány őket amiatt, hogy nem egy vállalkozásban végzik tevékenységüket. Az adó mérséklése úgy valósul meg, hogy a vállalatcsoport tagjai között lehetséges a veszteségek és a nyereségek transzferálása. A csoportszintű adózást szinte minden tagállamban a teljes tulajdonosi összefonódáshoz kötik.

12. Ma nem hasonlítható össze az Európai Unió 25 tagállamának társasági **adókulcsa**, ugyanis önmagukban nem jelentenek semmit addig, amíg a viszonyítási alap, a társasági adóalap nem közös. A nominális adókulcs abból a szempontból sem nyújt pontos képet, hogy a tényleges adóterhelést az effektív adókulcs fejezi.

Az azonban megállapítható, hogy a nominális társasági adókulcsok az Európai Unióban széles skálán mozognak, általános tendencia a társasági adókulcsok csökkentése.

Az általános forgalmi adó előírásokhoz hasonlóan a társasági adózás területén is felmerül egy minimális adókulcs bevezetésének gondolata.

Több tagállamban progresszív adókulcs van érvényben, például Belgiumban, Franciaországban, Hollandiában vagy Nagy-Britanniában.

A veszteséges vállalkozásoknak is kell több tagállamban – mint például Ausztriában és Franciaországban- egy minimális adót fizetniük, ezáltal a költségvetési bevételek kiszámíthatóbbá válnak, a vállalkozás pedig a következő évben, években, amennyiben nyereségessé válik, azt beszámíthatja.

13. A tőke oda áramlik, ahol alacsonyabbak az adóterhek. Németország komoly mennyiségű működőtőkét veszített magas adóterhelése miatt, míg ennek az egyik haszonélvezője a tíz új uniós tagállam mellett Írország volt.

14. Minden országban látványossá vált a **beruházásösztönzés**. A beruházásokat célzottan, egyrészt regionális fejlesztésekre, másrészt fejlett technológiát képviselő beruházások vonzására fordítják. A munkahely teremtés és képzés kiemelt szerepet kap.

A támogatandó beruházások összeghatára viszonylag alacsony, s ez teszi lehetővé, hogy ne csak a nagyvállalatok lehessenek az állami támogatások haszonélvezői.

Az adóalap csökkentő tételek közül az amortizációval kapcsolatban a gyorsított leírás szinte minden tagállamban általános gyakorlat. Gyorsított amortizáció engedélyezett általában számítástechnikai, szoftver, környezetvédelmi, kutatás-fejlesztési eszközöknél, azaz azokon a területeken jellemzően, amelyek a horizontális támogatásokhoz tartoznak.

Az adóadminisztrációt egyszerűsíti és gyorsított amortizációt is jelent az egy összegben elszámolható eszközbeszerzés.

15. A leggyakoribb állami beruházásösztönző eszköz az **adókedvezmények** nyújtása.

Az adókedvezmény állami támogatásnak minősül, mert előnyben részesíti a kedvezményezettet, mentesíti bizonyos kötelezettségei alól. A kedvezménnyel az állam költségvetési bevételtől esik el. Az adókedvezmény hatással van a tagállamok közötti versenyre és kereskedelemre. A kedvezmény specifikus és szelektív jellegű, mert bizonyos vállalatokat és bizonyos javak előállítását helyezi előtérbe.

16. Az adóbevételi struktúrát megvizsgálva megállapítható, hogy hazánkban az **adóterhelés** közel azonos az Európai Unió átlagával. **Magyarország** gazdasági fejlettségéhez viszonyítva azonban az adóterhelés magas. Magyarországon az EU-átlag alatt van a közvetlen adók aránya. Alacsonyak a személyi jövedelemadó bevételek, közvetett adók aránya magas az összes adóbevételen belül. A társasági adóbevételek alacsonyabb részaránya az alacsony adókulccsal és az adókedvezmények, adómentességek széles körével magyarázható.

17. A **jogi szabályozás** állandóan változik, gyakoriak a jogértelmezési viták. A jogi szabályozás túlbonyolított, betartása és betartatása nehézkes, az ellenőrzése gyenge. Az adójogszabályok nem normatívák, sok a kivétel. Az alkalmazott kedvezmények gyakran nem a megfelelő célokat szolgálják. Drága az adóadminisztráció. A kisebb vállalkozások egyszerűbb adminisztrációja csak az EVA adónemnél jelenik meg.

18. A **társasági adózás magyarországi vizsgálatakor** az alábbi problémák és hiányosságok állapíthatóak meg: az adóalap korrekciók bonyolultak, az adó ellenőrzése nehéz, a vállalati jövedelmet adóztatja függetlenül attól, hogy a jövedelmet milyen célra fordítják, így a visszaforgatott jövedelmet is adóztatja, ami fékezi a beruházásokat.

A társasági adózás területén a vállalkozások adóterhét meghatározó legfontosabb tényezők:

- adózás előtti eredményt csökkentő tételek – az adóalap kialakításánál,
- amortizációs adópolitika – az adóalap kialakításánál,
- adókulcs,
- beruházási adókedvezmények – a számított adó csökkentésére.

19. Az 1990-es években elején a magyar gazdaság számára kulcsfontosságú volt a külföldi tőke bevonása, így ez indokolta a külföldi befektetők részére az **adókedvezmények** biztosítását. Bár már akkor is szükség lett volna a piaci versenysemlegesség érdekében a hazai tulajdonban levő vállalkozásoknál is hasonló adókedvezmények bevezetésére.

A vállalkozói nyereségadóról szóló 1988-as törvény jelentős mértékű adókedvezményt nyújtott a külföldi befektetők részére. A szabályozás hiányosságai közé tartozik, hogy korlátlan időtartamra biztosította a kedvezményeket, kiemelten a külföldi befektetőket és egyes ágazatokat támogatót. A külföldi tőke részaránya mellett nem tartalmazott előírást például olyan fontos kérdésekben, mint munkahelyek növelése vagy megtartása, környezetvédelmi előírások, technológiai színvonal.

Az 1996.évi új társasági adótörvény ugyan már megfelelt a versenysemlegesség elvének, azonban a bevezetett új adókedvezményekkel továbbra is döntően a külföldi vállalkozások tudtak élni. A hazai vállalkozások tőkeereje ugyanis nem tette lehetővé 1, 3 vagy 10 milliárd forint értékű beruházások finanszírozását.

A magyar adórendszerben bizonyos befektetett összeg (elmaradott térségben 3, egyéb esetben 10 Mrd forint) után tíz éven át mentesülni lehetett a társasági adó megfizetése alól. Így fordulhatott elő, hogy egyes vállalkozások a tíz év alatt adókedvezmény formájában nagyobb összeget kaptak vissza, mint amennyit befektettek.

Az EU álláspontja szerint a kedvezmény mértéke csak kevesebb lehet, mint a befektetett összeg. Ez a kedvezmény 48 nagyvállalatot és így 4000 Mrd forint értékű beruházást érintett hazánkban 2002-ben. A szabályozást át kellett alakítani, átmeneti rendelkezésként bizonyos adókedvezmények 2011-ig hatályban maradnak a jogbiztonság érdekében.

Új befektetésösztönző EU-konform adókedvezményt vezettek be, a fejlesztési adókedvezményt, amelyet azonban a kezdeti időszakban a szigorú feltételek miatt csak kevés vállalkozás tudott igénybe venni, a módosítások után továbbra is a nagyberuházók számára nyújtott ösztönző.

A jelenlegi adókedvezmények előnye, hogy azonos elbírálásban részesíti a külföldi és a hazai befektetőket.

20. Alacsony társasági **adókulcs** fontos versenyképességi tényező. A társasági adókulcs a 2003-as 18%-ról 2004-től 16%-ra csökkent, ez az intézkedés is a versenyképesség javítását célozta meg. Az alacsony adókulcs, illetve a még alacsonyabb effektív adókulcs fontos eszköze a magyar gazdaságpolitikának a külföldi működőtőke vonzásában. Napjainkban azonban a többi tagállamban is adókulcs csökkentési tendencia figyelhető meg, így Magyarország versenyképessége az adóztatás területén fokozatosan eltűnik. Az átlagos adóterhelés növekszik, aminek az a fő oka, hogy az adókedvezmények, adómentességek egy részénél a meghatározott időtartam letelt, míg újabbakat az Európai Unió szigorú támogatási politikája miatt már csak szigorúbb feltételek mellett adhat az állam.

21. Adózás előtti eredményt módosító tételek szerepe

- adóalap védelme, a számviteli törvény a vállalkozó bizonyos szabadságot élvez a költségek, ráfordítások elszámolhatóságában, (pl.: értékcsökkenés, reprezentáció,)
- kétszeres adózás elkerülése (pl. osztalék, külföldön megfizetett adó)
- szociális megfontolások (pl.: munkanélküliek foglalkoztatása, szakképzés)
- gazdaságpolitikai célok támogatása (regionális különbségek mérséklése)
- ösztönzés (beruházás, K+F, egyéb)
- egyes gazdasági események szankcionálása (pl.: bírságok)

Az adózás előtti eredményt csökkentő tételek között a mikro- vagy kisvállalkozásnál új eszköz üzembe helyezésekor elszámolt adóévi beruházás értéke és a fejlesztési tartalék érte el célját, jutott el a címzettekhez, akik igénybe is tudják venni, minimális adóadminisztrációval.

22. Minél nagyobb a vállalatok tőkeigénye, annál inkább hat az **amortizációs politika** a vállalatok jövedelmezőségére, és befolyásolja beruházási szándékaikat.

A beruházások adózási hatását a beruházás fogalmának meghatározása, az ide tartozó költségek köre, az amortizációs előírások (leírási mód, kulcsok, számítás módja) és az inflációs hatások együttesen alakítják. A magyar adórendszer elsősorban az amortizációs időt, a leírási módot és az értékcsökkenés számítási alapját szabályozta.

Az adótörvény amortizációs szabályozása nemzetközi viszonylatban kedvező, az egy összegben elszámolható eszközbeszerzés összeghatárának emelése az adminisztrációt mérsékelné.

23. Az **állami támogatások** ágazati megoszlását vizsgálva az Európai Unióban Portugália, Írország, Hollandia, Ausztria és Finnország kivételével a feldolgozóipar kapta a legtöbb támogatást. Finnországban és Ausztriában a kedvezőtlen természeti adottságok miatt kiemelkedő a mezőgazdaság támogatása, míg Portugáliában már a szolgáltatászektorba áramlott a legtöbb támogatás.

A támogatások formáját tekintve az EU-ban, a feldolgozóiparban a vissza nem térítendő támogatás a leggyakoribb forma, (67%), majd az adókedvezmény következik (25%). Ugyanakkor az egyes tagállamok gyakorlata nagyon eltérő. Míg Belgium, Dánia, Spanyolország, Luxemburg, Ausztria és Svédország támogatásainak több mint 85%-a vissza nem térítendő támogatás formájában valósul meg, addig más tagállamok az adókedvezményt részesítik előnyben.

Ellentétben a fejlett országokkal, ahol a beruházási ösztönzők közül a pénzügyi támogatások terjedtek el inkább, az új tagállamokban a költségvetési jellegűeknek nagyobb a szerepük. Ennek az a magyarázata, hogy a szűkösebb források miatt a beruházás megindításához nyújtott pénzügyi támogatás helyett inkább egy későbbi adóbevételről mondanak le.

Az adókedvezmény a meghatározó Cipruson, Lettországon, Szlovákiában és Magyarországon. Észtországban már a vissza nem térítendő támogatás dominál, de Litvániában és Magyarországon is jelentős.

Magyarországon 2001-ben a támogatások 60%-a már a fejlett országokra jellemző vissza nem térítendő támogatás formájában valósult meg. Előnye, hogy kiegészíti a vállalkozások lehetőségeit, segíti működésük megkezdését vagy a fejlesztést, addicionális forrást biztosít. Az adókedvezmények közel 40%-os részarányt képviselnek, amelynek döntő hányada a feldolgozóiparba áramlott.

24. A rendszerváltáskor Magyarországra érkező külföldi tőke számára jelentős összegű adókedvezményeket és adómentességeket biztosítottak.

Az empirikus elemzés azt igazolja, hogy a **külföldi tulajdonban álló vállalkozások** átlagos adószintje alacsonyabb a belföldi tulajdonban állóknál. Az adókedvezményekkel, az adómentességekkel döntően a külföldi tulajdonú vállalkozások tudtak élni.

A külföldi befektetések főleg azokban az ágazatokban érnek el meghatározó tulajdonosi hányadot, amelyek a nemzetközi verseny fő területei. Így mindenekelőtt a gépiparban, a vegyiparban, a nem-fém termékek gyártásában, az idegenforgalomban és pénzügyi szolgáltatásoknál. Az is megfigyelhető, hogy számos esetben a betelepülő vállalkozások magukkal vonzották pénzügyi és infrastrukturális szolgáltatóikat is.

A vállalkozások összes bruttó hozzáadott értékéből, nettó árbevételéből, exportjából, a beruházásokból meghatározó részt képviselnek a külföldi érdekeltségű vállalkozások.

A külföldi érdekeltségű vállalkozások bár az összes vállalkozásnak csak a 10%-át jelentik, a bruttó hozzáadott értékhez és a nettó árbevételhez már 50%-ban járulnak hozzá, az export $\frac{3}{4}$ -e náluk realizálódik. Az összes adókedvezmény 91%-át ők tudják igénybe venni. A külföldi érdekeltségű vállalkozások adóterhelése 10,1% az adókedvezmények révén.

A hazai tulajdonú vállalkozások az összes vállalkozás 90%-át jelentik, míg a hozzáadott értékből, nettó árbevételből és a jegyzett tőkéből több mint 50%-ban részesednek. Kiemelkedő a szerepük a foglalkoztatásban, az összes munkavállaló $\frac{3}{4}$ -ét alkalmazzák. Az összes fizetendő társasági adónak ugyancsak több mint a felét adják, ennek az az oka, hogy az összes adókedvezményből a hazai tulajdonú vállalkozások mindössze 9%-kal részesednek, így az adóterhelésük 16,9%, amely 6,8%-kal meghaladja a külföldi tulajdonú vállalkozások adóterhelését.

25. Az adókedvezmények döntő hányadát a **250 fő feletti foglalkoztatottságot** biztosító vállalkozások vehették igénybe (2003-ban 95,1%-át).

Az átlagos adóterhelés 2003-ban 13,03%. A legmagasabb az adóterhelés értéke a mikrovállalkozásoknál (17,6%), a legalacsonyabb a nagyvállalatoknál (9,8%).

Megállapítható, hogy minél magasabb a foglalkoztatottak száma, annál alacsonyabb az adóterhelés. A társasági adó a mikrovállalkozásokat sújtja a leginkább.

A vállalkozásokat a foglalkoztatottak száma szerint vizsgálva megállapítható, hogy a mikro- és kisvállalkozások több, mint 97%-át teszik ki, míg a nagyvállalatok száma arányát tekintve nem éri el a fél százalékot (0,41%).

Ezzel szemben a 0,41 százaléknyi nagyvállalat állítja elő a bruttó hozzáadott érték több mint felét, és a nettó árbevételből is több mint 40%-kal részesednek. A nagyvállalatokat erőteljes exportorientáció jellemzi, az összes export 70%-a a nagyvállalatoknál realizálódik.

Az adókedvezmények 95,1%-át a nagyvállalkozások tudják kihasználni, míg a fennmaradóból is 2,75% a középvállalatok részesedése.

A mikro- és kisvállalkozások az összes vállalkozás 97%-át jelentik, s a bruttó hozzáadott értékből 30%-kal részesednek, a nettó árbevétel, jegyzett tőkét és foglalkoztatást vizsgálva 40% a részarányuk. Az összes adókedvezménynek azonban csak 2,1%-át tudták igénybe venni, így az átlagos adóterhelésük 17,6%.

A kedvezményeket jellemzően a nagyvállalkozások érvényesítik, ez a kisebb vállalkozásoknak versenyhátrányt okoz.

26. A kedvezmények **ágazati eloszlása** jelentős eltéréseket mutat, az adókedvezmények döntő hányada a feldolgozóiparba áramlott.

Az igénybe vehető adókedvezmények 82%-a jutott a feldolgozóiparnak 2000-ben, 2003-ban már 95%-a. Az adókedvezmények igénybe vétele ágazatok szerint vizsgálva erős koncentrációt mutat: a kőolaj feldolgozás, a járműgyártás, a villamos gép-, és műszergyártás a meghatározó.

27. Az átlagos társasági adószint emelkedik az adókedvezmények fokozatos megszűnésével. Bizonyos területeken már nem 100%-os mértékben vehetőek igénybe vagy lassan lejárnak a határozott időre nyújtott adókedvezmények, ilyen terület például a járműgyártás, ahol 2003-ban is még minimális az ágazat adóterhelése (5,65%).

2000-ben még az adókedvezmények 46,4%-át tették ki a korábbi évek adókedvezményei, amelyeknek döntő hányadát utoljára a 2002 vagy 2003-as adóévben lehet igénybe venni. Egyes adókedvezmények nem érték el kitűzött céljukat, kevés vállalkozás tudta igénybe venni és alacsony értékben. Az adókedvezményben részesült vállalkozások támogatását ebben az esetben nem volt célszerű a társasági adótörvény nyújtotta kedvezményekkel megoldani, mert a szabályozás, igénybevétel, ellenőrzés bonyolultabbá vált, társadalmi-gazdasági haszna alacsony maradt.

A három és tíz milliárd forintos beruházáshoz kötött adókedvezmények 2011-ig vehetőek igénybe, a vállalkozások 2003-ig szerezhettek jogosultságot igénybe vételére, amellyel az adatok alapján több vállalkozás élt, 2003-ban e két adókedvezmény jelentette az összes adókedvezmény több mint 75%-át.

A vállalkozások széles köre tudott élni a kis- és középvállalkozásoknak nyújtott adókedvezményekkel, s ez volt az az adókedvezmény, amellyel nemcsak a nagyberuházók tudtak élni.

Az EU-konform adókedvezményt megtestesítő fejlesztési adókedvezmény első éve volt a 2003-as, amelynek a célzottjai a nagybefektetők voltak, de kevesen éltek vele, így a tapasztalatok alapján módosításra is került 2004-ben és 2005-ben is.

Javaslatok

Adózás

1. A gazdaságpolitikának egyértelműen meg kell határoznia az adóztatási célokat és feladatokat. A cél kiszámítható adórendszer biztosítása, az adózás és az adókötelezettség teljesítésének egyszerűbbé, könnyebbé tétele.
2. Szükséges az adóalapok szélesítése, adózók körének bővítése, kedvezmények szűkítése, kedvezményeknél nyomon követni, hogy elérte-e kitűzött célját és tényleges eredménye van-e.
3. A különböző típusú jövedelmek azonos mértékű adóztatása.
4. A társasági adózás területén a beruházások, a kutatás-fejlesztés ösztönzését elősegítő kedvezményeket kell támogatni.
5. A nagyvállalatok adóterhelése – a 2003-as adatok alapján – 9,8%, így célszerű lenne a mikro- és kisvállalkozások versenyképességének növelése érdekében azok adóterhelését erre a szintre csökkenteni. Ennek eszköze lehet, hogy az első 5-10 millió forint pozitív adóalap 10% adókulcs alá tartozzon.
6. Az adónemek száma eltúlzott. Sok a kis adó, mint például szakképzési hozzájárulás, rehabilitációs hozzájárulás, földvédelmi járulék, innovációs járulék, energiaadó, környezetvédelmi termékdíj stb.
Sok kis adó összevonása vagy megszüntetése célszerű: azonos célokat szolgáló, például foglalkoztatás, szakképzés, környezetvédelem egy adónem egyszer adóztassa meg.
7. Feladat az adóigazgatás korszerűsítése és fejlesztése az adóelkerülések mérséklése érdekében, az adóbehajtások szigorítása, az adózói morál javítása.
8. Adminisztratív terhek csökkentése. Az állami bevételek biztosításához az adózás és az adókötelezettség teljesítésének egyszerűbbé, könnyebbé tétele szükséges. Az EVA kiváló példa ennek megvalósulására. Szükséges az elektronikus bevallások, APEH információs rendszerének fejlesztése. A kommunikáció nélkülözhetetlen: az adózókhoz el kell jutnia annak az üzenetnek, hogy miért van szükség az adóztatásra.
9. A jövedelemcentralizáció mérséklését csak a kiadások csökkentésével párhuzamosan, az egész államháztartás összehangolt átalakításával lehet megvalósítani, amelynek fontos eleme a finanszírozási szerkezet átalakítása, az intézményrendszer átszervezése.

Bevételi oldalon:

jövedelemcentralizáció mérséklése,
közterhek csökkentése,
közteherviselés súlypontjainak módosítása,
belföldi megtakarítások és a külföldi tőkebehozatal ösztönzése.

Kiadási oldalon:

államháztartás méretének csökkentése,
állami feladatok egyértelmű meghatározása és erőforrásigényének felmérése,
halaszthatatlanná vált a költségvetési kiadások áttekintése, racionalizálása,
takarékoság és hatékonyság javítása,
állami szolgáltatások minőségének javítása,
decentralizáció, dereguláció, reguláció.

Javaslatok - kitörési pontok, lehetőségek Magyarország számára

10. A globalizáció révén csak azok az országok képesek gazdasági növekedésük felgyorsítására, akik tudatos gazdaságpolitikával saját előnyükre igyekeznek fordítani a globalizáció folyamatait.

11. Magyarország gazdasági stratégiájának hosszabb távú célja a gazdaság felzárkóztatása az EU átlagához. A gazdasági növekedés biztosítása mellett a legfontosabb cél a foglalkoztatás bővítése, lehető legnagyobb arányú fenntartása.

Legfontosabb feladatok ehhez: a versenyképesség növelése, a tőkevonzó képesség erősítése, infrastrukturális beruházások, korszerű szakképzés és kutatás-fejlesztés ösztönzése.

A versenyképesség növelése termelékenység növelést igényel, amelyhez nélkülözhetetlen az innováció, a fejlesztések és a beruházások.

A külföldi befektetések ösztönzéséhez alapvető feltétel a szakképzett munkaerő, infrastrukturális beruházások, a fejlesztési adókedvezmények, az alacsony társasági adókulcs, és az egyszerűsített ügyintézés.

12. A versenyképességnek csupán adóversenyként való értelmezése téves, a nemzetgazdaságok versenypozícióit hosszabb távon az oktatás, a szakképzés, az infrastruktúra határozza meg.

13. A jövedelemcentralizáció mérséklésével növelhetőek a vállalkozásoknál hagyott források. A visszahagyott forrásokból növelhető a beruházási tevékenység, s így a technológiai fejlesztések. Hazánk versenyképességének megőrzése érdekében csökkenteni kell a vállalkozások terheit, hogy a megmaradó forrásokból fejlesztések, beruházások valósulhassanak meg.

A támogatandó területek közül kiemelkedik a kis- és középvállalkozások beruházásai, K+F, környezetkímélő technológiák megvalósítása és a szakképzés.

14. A kedvezmények kapcsán meg kell fontolni, hogy azokat az adórendszerben kell-e érvényre juttatni, vagy más módon.

15. Az adókedvezmények helyett az állam, illetve az önkormányzatok új eszköze lehet például ipari parkokban közművesített ingatlanok biztosítása, infrastruktúra fejlesztés stb.

16. Fókuszpontok:

- helyi hozzáadott érték növelése,
- átállás tudásintenzívebb termékekre és munkafolyamatokra, ahol magas a K+F ráfordítások aránya, nagy arányban foglalkoztatnak tudományos és műszaki dolgozókat és fontos a termék újdonság jellege és összetettsége (holnap és holnapután termék),
- a versenyképesség növelésének nem a bérszínvonal csökkentése, hanem a szakképzés fejlesztése az alapja,
- tudásba, oktatásba, képzésbe irányuló beruházások indítása,
- nyelvtudás,
- regionális fejlesztési, befektetéstérelési politika,
- kis- és középvállalkozások fejlesztése,
- szolgáltató állam,
- megfelelő infrastruktúra: közlekedés, telephely, logisztikai központok,
- az infrastrukturális beruházások közül az autópálya építés tökevonzási hatása a legmagasabb,
- határon átnyúló hálózatok létrehozása: termelés például Romániában, Ukrajnában, Magyarországon pedig a logisztikai, kereskedelmi, kutatási központ.

17. Azok az államok a legsikeresebbek, akik képesek új potenciális befektetői csoportokat definiálni és elérni. Iparágak szerint ezek az IT, elektronika, telekommunikáció, a nanotechnológia, biotechnológia, környezetvédelmi technológiák, megújuló erőforrások

18. Hazai cégek hátrányainak mérséklése, felzárkózásuk elősegítése halaszthatatlan. Termelékenység, exportképesség, versenyképesség javítása, javulásának támogatása a feladat.

A továbbfejlődés sikere az eddigieknél kisebb mértékben múlik a külföldi tőke vonzásán, nagyobb szerepe lesz megtartásuknak és a hazai befektetők, vállalkozások felzárkózásának.

Hosszabb távon a gazdasági növekedés biztosítása nem lehetséges a hazai tulajdonú vállalkozások nélkül.

Az adópolitikának a fenti gazdaságpolitikai célok elérését kell szolgálnia.

Az értekezés témaköréhez kapcsolódó publikációk

Befektetői adókedvezmények vizsgálata a magyar társasági adózás területén

Tanulmánykötet Akadémiai Kiadó Budapest 2005. p. 137-153.

Survey on taxation systems and tax revenues in the European Union

„Lumea Financiara – Prezent si Perspective” Sesuine de Comunicari Stiintifice cu Participare Internationala Babes-Bolyai Egyetem Kolozsvár (Cluj-Napoca) 2004. p. 347-352.

Survey on Investment Tax Exempts in the Mirror of the European Union Accession

3rd International Conference for Young Researchers Szent István Egyetem 2004. p. 72-80.

Az adóztatás, mint versenyképességi tényező vizsgálata Magyarország Európai Unió csatlakozásának tükrében

Fiatal regionalisták IV. országos konferenciája Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet és Széchenyi István Egyetem Győr 2004. p. 9

Befektetői adókedvezmények vizsgálata a magyar társasági adózás területén

XXVII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Doktorandusz Szekció Nyugat-Magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar Sopron, 2005. p. 16

Adóverseny vagy adóharmonizáció? Az Európai Unió tagállamainak adózási rendszerei

Gazdaság és Társadalom 2006/1. szám (megjelenés alatt)

Nemzetközi kitekintés az Európai Unió tagállamainak adózási rendszereire

Comitatus 2006. év (megjelenés alatt)